

Професійність соціального працівника характеризується такими якостями: а) професійного покликання; б) використання знань, умінь у царині соціальної роботи у поєднанні з особистими якостями; в) уміння ефективно використовувати кращі досягнення науково-технічного прогресу; г) духовно-етичні якості та соціально-генетичні схильності до роботи з людиною; д) висока компетентність та відповідність дій вимогам державних стандартів у сфері соціального обслуговування; е) висока вимогливість до себе, тобто особиста вихованість, толерантність, тактовність; є) вміння завойовувати довіру у клієнтів і колег, проявляти чуйність, впливати на людей, знаходити підхід рефлексії до клієнта та до його проблеми [1, с. 370].

Людина, яка володіє зазначеними якостями і здійснює організацію різних видів діяльності є цілісним суб'єктом професійної діяльності, що досить повно характеризує особистість соціального працівника, яка структурно охоплює такі компоненти [3, с. 36]: кваліфікаційний (професійні знання, вміння і навички), освітній (інтелектуальні здібності), психофізіологічний (працездатність), творчий (креативні здібності), комунікативний (готовність до співпраці і взаємодії), та морально-етичний потенціали (ціннісно-мотиваційна сфера).

Визначаючи особистісні характеристики фахівця соціальної роботи слід пам'ятати, що він працює у сфері "людина – людина", яка вимагає від нього успішного функціонування в системі міжособистісних відносин. Дуже важливо, щоб соціальні працівники володіли необхідними для професійної діяльності особистісними якостями (доброта, чесність, турбота, співчутливість, безкорисливість, врівноваженість); навичками спілкування (вміння вислуховувати, ввічливість, увага до інших); ставленням до роботи (сумлінність, відповідальність, вимогливість до себе, виконавча дисципліна). Водночас неприйнятними для них є такі якості, як черствість, пихатість, нервозність, жорстокість, користололюбство. У спілкуванні негативно оцінюється сердитість, грубість, неповага до людей, зухвалість, неввічливість. У ставленні до роботи – байдужість до клієнтів, безвідповідальність, легковажність, незібраність, небажання допомогти. Соціальний працівник повинен володіти різними видами знань, а також теоретичними, професійними та особистісними властивостями, оскільки його робота пов'язана із наданням підтримки різним категоріям клієнтів, які знаходяться у важкій життєвій ситуації. Такі люди є надзвичайно вразливі, тому необхідну допомогу має надавати кваліфікований працівник даної сфери.

Отже, без високого рівня професійної майстерності та професіоналізму в соціальній роботі неможливим є надання соціальних послуг клієнтам на належному рівні. У формуванні якостей, потрібних соціальним працівникам для успішного виконання своїх обов'язків і спілкування з клієнтами, суттєву роль відіграють природні дані, прагнення до самовизначення, самоутвердження, бажання вчитися, ціннісні орієнтації і вольові зусилля людини, яка обрала цю професію. Загалом соціального працівника як особистість та професіонала характеризують: відповідність його особистісного і фахового потенціалу вимогам професії, намагання збагачувати практику новими знаннями, методами і формами роботи, мотивація до особистісного саморозвитку та самовдосконалення, спрямованість у професійній діяльності на ініціативність, творчість, соціальна активність, небайдужість до актуальних питань практичної роботи, намагання знаходити нові резерви розв'язання професіональних проблем і вміння їх використовувати [4, с. 85].

1. Социальная работа: теория и практика: [учебное пособие] / отв. ред. д. и. н., проф. Е.И. Холостова, д.и.н., проф. А.С. Сорвина. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 427 с.

2. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект: [навчальний посібник] / А.Й. Капська. – К.: ЦСССДМ, 2004. – 364 с.

3. Волкова Н.П. Педагогіка: [посібник] / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр "Академія", 2001. – 576 с.

4. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: [навч. посіб.]. – К., 2003. – 136 с.

5. Основы социальной работы: [учебник] / отв. ред. П.Д. Павленок. – М., 2001. – 395 с.

НАУКА ЯК ПРОФЕСІЙНА ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

РУСЕНКО Я.Г.

Copyright © 2013

У вітчизняних наукових виданнях інколи зустрічаються публікації, в яких автори викладають експериментальний матеріал, не вдаючись до теоретичних узагальнень, одержаних результатів. Цим явно збіднюється зміст публікації, у читача не формується здатність до теоретичного мислення.

Метою даної розвідки є спроба дати короткий аналіз системи атрибутів такого суспільного явища, як наука.

Наука – це дослідницька діяльність, яка спрямована на пізнання і практичне використання законів природи і суспільства, де результатом дії є одержання знань, а також способів наукового пізнання [2; 1; 3; 11; 9; 10; 4; 5]. Вочевидь науковий потенціал окремої країни значною мірою залежить від політичної та економічної культури

[6]. З іншого боку, самодостатність будь-якої науки визначається наявністю чітко сформульованих наукових понять, які утворюють її понятійний апарат. До того ж її основними атрибутами є об'єкт, предмет, метод, а також теоретично узагальнена її складова [10; 5; 7; 3; 8; 9; 2].

Об'єкт науки – це річ, явище, на які спрямовано пошукову діяльність людини. Кожна наука має свій об'єкт вивчення, який можуть вивчати інші суміжні науки, хоча вона виділяє в ньому свій аспект вивчення його специфічних властивостей. Предметом кожної науки є тільки те специфічне, що розкривається в об'єкті її методами (метод – спосіб, прийом або система прийомів для досягнення мети, для виконання певної операції); наприклад, основний метод гігієни молока є метод мікробіологічний. Специфічною рисою методу є його предметна визначеність. Гігієна молока, застосовуючи мікробіологічний метод, вивчає не всі відомі мікроорганізми, а лише ті, які впливають на показники якості і безпеки молока. Тому предмет науки визначає зміст системи методів [3; 4; 9; 5; 10; 7].

Всяке знання починається з виявлення фактів і ґрунтується на фактах (факт – дійсна подія, творчо встановлене знання, одержане в досвіді і є підставою для висновку). Але сума фактів, одержаних у результаті спостережень, і їх просте перечислення, це ще не наука, а звичайна фактографія (опис фактів без аналізу та їх узагальнення). Наука – це не проста рестрація фактів, а їх пояснення. Отож для науки є суттєвими не тільки емпіричні дані, але й їх теоретичне узагальнення [5; 3; 8]. Цікаво, що поняття “емпірик” бере свій початок від більш давнього значення англійського слова “empiric”, що означало “лікар – шарлатан”, на відміну від слова “physician”, тобто “лікар”, “доктор”, “цілитель”. Цей екскурс у історію становлення поняття “емпірія”, “емпіричний” ніяким чином не заперечує практичної основи будь-якого наукового знання, в тому числі і ветеринарного.

Отже, основними і найбільш загальними методами наукового дослідження є методи емпіричного і теоретичного дослідження. Ці дві групи методів взаємопов'язані між собою, адже відокремлення теорії від досвіду призводить до того, що теорія стає безпредметною, а досвід – сліпим. Ще М.В. Ломоносов писав: “Бесполезны тому очи, кто желает видеть внутренность вещи, лишаясь рук к открытию оной. Бесполезны тому руки, кто к рассмотрению открытых вещей очей не имеет”.

В листі до молоді І.П. Павлов писав, що “потрібно вивчати, зіставляти, накопичувати факти. Як не ідеальне крило пташки, воно ніколи не змогло б підняти її вгору, не опираючись на повітря. Факти – це повітря для вченого, без них учення ніколи не зможе злетіти. Без них теорія – пусті потуги. Але вивчаючи, експериментуючи, спостерігаючи, не можна залишатися на поверхні фактів. Потрібно проникати в таємницю їх виникнення, наполегливо відшукувати закони, що їх скеровують”. Але І.П. Павлов тут же попереджав: “Без ідеї в голові взагалі не побачиш фактів”.

“Голий результат є труп”, – говорив видатний діалектик Г.В.Ф. Гегель. “Найти закон явищ означає їх зрозуміти” (Г. Гельмгольц, 1898). За І.П. Менделєєвим, – факти – це матеріал, теорія – план, а наука – це споруда, побудована з цього матеріалу. Факт сам по собі нічого не значить. Важлива інтерпретація. О.М. Бутлеров більш категоричний: факт без теорії – не наука, а наукове сміття.

Отже, вищою сходинкою пізнання є теоретичне мислення, узагальнення окремих явищ і виявлення зв'язків між ними. Результати цих узагальнень знаходять своє вираження в поняттях, категоріях, законах. Відомо, що першою картою світу для людини було її чуттєве сприйняття, котре є антропоморфним, тому що світ поставав як набір показників органів відчуття. Мова первісної людини формувалася протягом тисячоліть, починаючи від окремих звуків до бодай невеликого набору слів. В усних ведах трьох–шести тисячоліть до нашої ери, які пізніше було зафіксовано письмово, стан, коли горіло вогнище і людині було комфортно себе почувати, був виражений словом “тепа”. Це було сенсорне (чуттєве) сприйняття комфортності. Поступово така конкретність поширилася на стан, коли людина грілася на сонці, коли одягала на себе одяг у холодний ранок. Відтак слово “тепа” поступово стало означати суть явища, під цим словом людина почала розуміти будь-яку умову створення комфорту, яку вона розуміла під ним, що з часом трансформувалося у слово “тепло”.

Процес матеріалізації думки в слово – це був великий крок, здійснений свідомістю людини на шляху її поступу від чуттєво-конкретного до абстрактного, тобто од відокремленого від почуттєвого сприймання явищ до їх суті. Так окреме слово поступово набуло змісту, яке ми називаємо “поняття”, тобто найбільш проста, але уже людська форма відображення об'єктивного світу, форма розумової діяльності. Коли говоримо чи пишемо, то навіть не усвідомлюючи, говоримо поняттями, тому що кожне слово будь-якої мови – це “поняття”.

Мова – це не тільки комунікаційна функція. Матеріалізація думки у слові служить не лише меті спілкування людей. Мова відіграє важливу роль у пізнанні світу, тобто має гносеологічну функцію – вирішує проблему формування єдиної “мови науки” [9]. Скажімо, поступово слово “тепло”, перетворившись у поняття, ввійшло в нашу мову як збірне різних понять: “тепло”, “теплопровідність”, “теплотехніка”, “тепловоз”, “теплі стосунки” і багато самих різноманітних відтінків і значень, в основі яких лежить первісне слово “тепа”.

Категорії і поняття – це універсальні форми мислення, що відображають загальні властивості об'єктивної дійсності та її пізнання, це згустки людських знань або узагальнення практики. Зміст і глибина теоретичної бази кожної конкретної науки визначається наявністю адекватного понятійного апарату [8; 5]. Основні поняття відносять до розряду категорій даної науки чи навіть групи споріднених наук. Будучи результатом узагальнення суттєвих зв'язків і відносин об'єктивного світу, вони є опорними пунктами нашого пізнання. Тому кожна наука

в цьому розумінні – це перш за все система відповідних наукових понять і категорій, які відносяться до предмета дослідження даної науки. В біології це такі поняття, як “організм”, “вид”, “спадковість”, “мінливість”; в екології – “особина”, “популяція”, “середовище”, “екосистема”, “еконіша”; в санітарній мікробіології – “мікробне число”, “санітарно-показовий мікроорганізм”, “колі-титр”, “бактерії групи кишкових паличок”; у епізоотології – “джерело інфекції”, “збудник інфекції”, “інфекція”, “механізм передачі інфекції”; у ветеринарній санітарії – “дезінфекція”, “санація”, “дератизація” і т.д.

Отже, до важливих завдань методологічного аналізу науки відноситься дослідження її понятійно-категорійного апарату. Адже, власне, в поняттях та категоріях концентруються результати багатоговікового розвитку науки. Цей апарат – основа всієї системи логіко-семантичних засобів одержання, репрезентації і прирощення наукового знання [3].

Закони науки за своєю логічною формою є судження, пояснення зв’язків між поняттями та категоріями, які охоплені законом. Наприклад, основним джерелом мікробного обсіання молока є забруднене доїльне обладнання, що становить зміст окремого поняття. Але ж на якість молока впливають такі фактори, як утримання корів, їх годівля, якість кормів, стан здоров’я, технічний стан доїльних установок, навіть сезон року та ще деякі фактори. Звідси формується закон: якість молока – це інтегративна сума факторів, які перераховані вище.

Важливу роль у природничих науках відіграють гіпотези. Гіпотеза – це спроба уявно проникнути в сутність ще недостатньо вивченої сфери знань. Гіпотеза є теоретичне передбачення закономірних зв’язків явищ, які пояснюють наявну сукупність фактів [5; 3; 10]. При систематизації одержаних експериментальних матеріалів гіпотези примушують учених виконувати дослідження не хаотично, не безсистемно, а зосереджувати їх навколо вузлових, але ще не вирішених проблем. Тому відсутність гіпотези, яка б теоретично об’єднувала одержаний науковий, але не повністю узагальнений емпіричний матеріал, веде до розброду в наукових дослідженнях. Звідси й побудова гіпотез розглядається як один із наукових методів. Боротьба між прибічниками різних гіпотез – це один із проявів боротьби поглядів і свободи критики в науці. Не дивно, що свобода вільно висловлювати свої погляди на ті чи інші проблеми високо цінувалася в часи І.І. Мечникова, І.П. Павлова, В.І. Вернадського, К.А. Тімірязєва. За критичні зауваження виносилася публічна подяка.

Радянський вождизм у науці, безкомпромісна жорстока розправа з ученими, які не розуміли або не підтримували ідею партійності соціалістичної науки, на жаль, відучили учених відкрито виступати з критичним аналізом наукових публікацій. Не треба думати, що лисенківщина в природничих науках виникла завдяки особливим якостям Т.Д. Лисенка як ученого. Все в країні було під наглядом “недремного ока” партії і підпорядкованих їй органів. Руками Т.Д. Лисенка була очищена ВАСГНІЛ від занадто самостійних академіків, потім йому присвоїли звання прихильника неоламаркізму, і він пішов з Академії. Мавр зробив свою справу, Мавр пішов у тінь, але його урок науковці засвоїли так міцно, що пам’ятають ось уже декілька поколінь. У цьому полягає причина того, що боротьба прибічників різних гіпотез у нас ще в зародковому стані. За останні 20 років в Україні проведено десятки сотень наукових, науково-виробничих та інших семінарів, конференцій, окремі з них мали статус міжнародних, наші делегації учених систематично виїжджають за кордон переймати науковий досвід. Але ми не пам’ятаємо ні одного випадку семінару типу круглого столу, де б зустрілися прибічники різних поглядів на ту чи іншу проблему.

З кожним роком зростає обсяг наукової інформації, зокрема інформації патентної. Виникла гостра потреба в системі обміну інформацією, круглі столи, організація дискусій на визначені теми. В іншому разі молодий науковець залишиться у вчорашньому дні.

1. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетное явление / В.И. Вернадский. – М., 1977.
2. Гайденко П.П. Эволюция понятий науки / П.П.Гайденко. – М., 1980. – 567 с.
3. Георгиевский А.С. Методология и методика научно-исследовательской работы в медицине / А.С. Георгиевский. – Л.: Медицина, 1981. – 255 с.
4. Мировоззрение и естественно-научное познание / Н.Т. Абрамова, М.А. Голубец, Н.П. Депенчук и др. – К.: Наукова думка, 1983. – 326 с.
5. Петленко В.П. Философия медицины / В.П.Петленко, Г.И. Царгородцев. – К.: Здоров’я, 1979. – 232 с.
6. Галаур С. Науковий потенціал залежить від політичної та економічної культури / С.Галаур // Дзеркало тижня. – 2006. – № 53.
7. Жирнов В.Д. Проблема предмета медицины / В.Д. Жирнов. – М.: Медицина, 1978. – 238 с.
8. Готт В.С. Категории современной науки / В.С. Готт, Э.П. Семенов, А.Д. Урсул. – М.: Мысль, 1984. – 268 с.
9. Царгородцев Г.И. Диалектический материализм и теоретические основы медицины / Г.И. Царгородцев, В.Г. Эрохин. – М.: Медицина, 1986. – 286 с.
10. Кедров Б.М. Предмет и взаимосвязь естественных наук / Б.М. Кедров. – М.: Изд.акад.наук, 1962. – 410 с.
11. Ярных В.С. Ветеринарная санитария и проблемы экологии / В.С. Ярных // Ветеринария. – 1990. – №7. – С. 3-6.